

متن پیاده سازی شده نشست اول (29 - 57 - 81) سال چهارم درس خارج فقه سیاسی 27 مهر 1401

صفحات 129 و 130 : کلیک کنید

فایل پیاده سازی : کلیک کنید

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَ صَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّاهِرِينَ وَ لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى أَعْدَائِهِمْ أَجْمَعِينَ

تفاوت فقه سیاسی با فقه سیاسات

فقه سیاسی با فقه سیاسات متفاوت است. فقه سیاسات یعنی فقه جزا و سیاسات هم به معنای مجازات‌ها است. لذا کتاب شهادت، کتاب قضا، کتاب حدود، قصاص، دیات، تعزیرات در فقه سیاسات مطرح می‌گردد. این درس هم اکنون به عنوان کتاب القضا هفته‌ای چهار روز تدریس میشود. و یک روز از فقه سیاسی صحبت میشود.

چیستی فقه سیاسی

بهتر بود کلمه فقه سیاسی شهرت نیافته بود و به جای آن فقه السیاسه به کار می‌رفت. استعمال فقه سیاسی در اینجا نیز از باب استعمال مشهور است. سیاست به معنای تدبیر و اداره جامعه است و بحث‌های مربوط به حکومت، دولت، رابطه دولت‌ها با یکدیگر و ملت با دولت در فقه سیاسی مطرح می‌گردد.

گزارش اجمالی از مباحث گذشته

تاکنون پنج مسئله را بحث نمودیم.

1) مشروعیت تشکیل حکومت اسلامی در عصر غیبت:

آیا تشکیل حکومت در عصر غیبت بر اساس شریعت درست است؟ آن روایاتی که گاهی گفته می‌شود هر پرچمی قبل از قیام حضرت برافراشته بشود طاغوت است، سنداً و دلالتاً درست است؟ اگر مشروعیت آن را پذیرفتیم آیا واجب است یا فقط جایز است؟ اگر گفتیم مشروع است آیا واجب است؟ اگر واجب است، واجب مشروط است یا واجب مطلق؟ فرق واجب مشروط و مطلق در این است که در واجب مشروط اگر زمینه آماده شد واجب می‌شود مثل حج. اما واجب مطلق باید زمینه را آماده کرد. بحثی که برخی ها قبل از انقلاب داشتند و می‌گفتند اگر شرایط آماده شد، واجب است اما اگر قرار باشد ما خودمان شرایط را آماده کنیم مکلف نیستیم.

2) مقوم یا مقوم‌های حکومت اسلامی:

آیا حکومت اسلامی یک فرم (شکل) دارد؟ به طور مثال همین‌که الان در جمهوری اسلامی مشاهده می‌کنید، در راس هرم یک فقیه قرار دارد. [آیا تنها همین فرم مقوم حکومت اسلامی است یا متفاوت است؟]. در جمهوری اسلامی، قانون اساسی 1358 شورای رهبری را مورد قبول قرار می‌دهد و در سال 1368 آن را رد می‌کند و رهبری فردی می‌شود. بنابراین خود جمهوری اسلامی تا به حال دو فرم ارائه داده است. اگر به گذشته مراجعه کنیم به طور مثال در دوران صفویه، فقیه ناظر عالی بود یا در دوران قاجار پیشنهادی که جناب نائینی و فقیهان ثلاث نجف به عنوان سلطنت مشروطه ارائه می‌دادند. بنابراین ممکن است فرم‌های متعددی وجود داشته باشد. این بحث لازم و خوب بود بخصوص در جای دیگر آن را خواهید دید.

3) اصل عدم ولایت و بازخوانی آثار این اصل:

در فقه سیاسی اصل عدم ولایت به مانند آچار فرانسه است که با آن پیچ‌ها را باز و بسته می‌کنند.

4) جایگاه رای مردم در عصر غیبت:

جایگاه رای مردم، انتخابات و دموکراسی بود. اینکه آیا رای مردم جایگاه دارد یا امری فرمالیته است؟ آیا برای اینکه دنیا با ما مواجه نکند برای آن جایگاهی قائلیم؟ و اینکه فقیه هر نظری داشت اول و آخر همان است و مردم حق رای ندارند؟ برخی هم از گفتن اینکه مردم حق رای ندارند ابایی ندارند و به راحتی آن را می‌گویند. به هر حال باید بحث کرد و ما آن را مورد بحث قرار دادیم و گفتیم در امور الناس رای مردم تعیین کننده است و مشروعیت می‌آورد و اگر رای مردم نباشد حکومت مشروعیت ندارد.

5) : اعتبار مرزهای جغرافیایی و ملی و مناسبت آن با دارالاسلام و دارالکفر

در فقه تعدادی نهاد نظیر دارالاسلام و دارالکفر وجود دارد. به هر حال حاضر مرزهای ملی و جغرافیایی داریم. اینها چه نسبتی با یکدیگر دارند؟ دارالکفر و دارالاسلام چه تعریفی دارد و چه نسبتی با مرز دارد؟ این مرزی که بشر قرار داده است به طور مثال اینجا ایران است و در آن طرف سیم خاردار عراق یا افغانستان یا پاکستان می‌شود به چه میزان اعتبار شرعی دارد؟ سپس بحث از ارائه خدمات و انفال مطرح می‌گردد و بعد گفته می‌شود اگر مرزهای ملی اعتبار شرعی داشته باشد انفال آن کشور متعلق به همان کشور است. یا در بحث تابعیت، به طور مثال در جمهوری اسلامی برخی مهاجران که حتی مسلمان و شیعه هستند چون شناسنامه و تابعیت ندارند ممکن است از برخی امتیازات محروم گردند. البته بالعکس ممکن است برخی مسئولیت‌ها هم برعهده او نباشد مثل يك جوان اهل افغانستان ممکن است سربازی نداشته باشد البته اگر خودش بخواهد به سربازی برود یا کاری بکند مطلب دیگر است.

بحث مرزها غریب و هم قریب است. هم بغل دستمان است پس قریب است هم صحبت نشده است پس غریب است.

خوشبختانه اخیراً تعدادی مقالات و برخی پایان نامه‌ها به طور فنی توسط جوانان نوشته شده است و فقط مشکل این است که جوان‌ها نوشته‌اند. بنابراین باید کار درس خارجی بشود از این رو ما جلسات متعددی را سال گذشته داشتیم.

مسئله ششم: مشارکت سیاسی و غیرسیاسی مردم در شریعت مطهر

درس امروز یعنی مسئله ششم تحت عنوان مشارکت سیاسی و غیرسیاسی مردم در شریعت مطهر است. اگر به این بحث آشنا نیستید عیبی ندارد چون ممکن است رشته کاری شما این نبوده باشد. در علوم سیاسی اصطلاحی بنام «مشارکت سیاسی مردم» وجود دارد. بحث‌هایی در اطراف آن شکل گرفته است. «و غیرسیاسی» را به مشارکت سیاسی اضافه نموده‌ام تا نظیر مشارکت اقتصادی را که در اصل 44 قانون اساسی و اطراف آن مطرح شده است را در بر بگیرد. مشارکت مردم تا کجاست؟ اگر بگویم فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و... طولانی می‌شود. به همین دلیل، سیاسی و غیرسیاسی گفتم. دیگر به شما واگذار شده است لذا هر مقدار فکرتان همراهی می‌کند به آن اضافه نمائید.

بحث ما دارای دو قسمت است. قاعدتا باید مختصر بحث کنیم. در واقع یک دریچه و درگاهی را باز می‌کنیم که اگر شما علاقه‌مند بودید پیگیری کنید. مشکل درس يك روز در هفته همین است که نمی‌شود آن را خیلی باز نمود و باید مطالعات را تکمیل کرد.

مسئله ششم با مسئله چهارم یعنی رای مردم و انتخابات خیلی تناسب دارد. این مسئله باید در کنار و نه ذیل مسئله چهارم که بحث رای مردم است مطرح می‌شد. یکی از جلوه‌های مشارکت سیاسی، انتخابات است. یعنی کشورهایی که انتخابات ندارند یا انتخاباتشان فرمالیته است مردم مشارکت سیاسی در اداره امور کلان جامعه ندارند. این انتخابات است که مردم را مشارک سیاسی می‌کند با این همه مسئله ششم با مسئله چهارم متفاوت است.

اقسام مشارکت سیاسی

مشارکت سیاسی انواع و اقسامی دارد به طور مثال تشکیل احزاب، تشکیل اجتماعات، و حضور مردم جلوه‌های مشارکت سیاسی است اما انتخابات هم نیست. نسبت بین انتخابات با مشارکت سیاسی نسبت عام و خاص مطلق است. به همین دلیل مناسب بود مسئله ششم کنار مسئله چهارم مطرح می‌شد. البته حالا هم اشکالی پیش نمی‌آید.

مشارکت مردم در اداره جامعه تنقسمت‌قسمین سیاسی و غیرسیاسی. هر جا مشارکت مردم مطرح می‌شود به نوعی تحدید اختیار حاکمیت مطرح می‌گردد. گویا این دو رابطه معکوس دارند لذا هرچه مشارکت مردم بیشتر باشد یا بیشتر قائل شویم اختیارات حاکمیت، محدود می‌شود و هر جا مشارکت را محدود کنیم، اختیارات حاکم بیشتر می‌شود. مثلاً کسی انتخابات را از عمق دل

خود قبول ندارد و می‌گوید رای مردم به هیچ وجه مشروعیت نمی‌آورد و به کلی حکومت را شان مردم نمیداند تا مردم بخواهند رای بدهند، این امر در واقع اختیارات دولت را توسعه می‌دهد، بالعکس اگر کسی بگوید رای مردم در امورالناس تعیین کننده است و از حوزه اختیار و تسلط مردم است بدین معناست حاکمیت در آن حوزه ها اختیارات مطلق ندارد. اینکه مشرف و ناظر باشد و کنترل بکند درست است اما رای او فصل الخطاب نیست. بحث مشارکت سیاسی با اختیارات دولت ارتباط پیدا می‌کند و اگر هرکدام از آن را فقهاً مورد بررسی قرار دهیم الزاماً دیگری هم بررسی می‌شود.

بحثی دیگری که در مشارکت سیاسی وجود دارد این است که آیا حاکمیت وظیفه دارد زمینه را آماده کند؟ در این مواقع بحث فقه سیاسی پیش می‌آید. در این درس قصد نداریم از علوم سیاسی یا حتی علوم اجتماعی بحث کنیم، زیرا این‌ها درس ما نیست بلکه درس‌مان خارج فقه است. اگر هم به این بحث‌ها ورود پیدا می‌کنیم، بدنبال استنباط احکام آنها هستیم.

البته جنس مباحث سیاسی و اجتماعی است یعنی وقتی می‌گوییم حاکمیت وظیفه دارد زمینه انتخابات را آماده کند بعد از آن جزئیاتش مطرح می‌شود که چطور آماده کند؟ همین اختلافی که گاهی بین طرفداران شورای نگهبان و غیرشورای نگهبان و بین طرفداران نظارت استصوابی و نظارت استقلالی به وجود می‌آید و گاهی هم رنگ سیاسی به خود می‌گیرد و افراد هم سعی می‌کنند حرف یکدیگر نشنوند.

بنابراین حاکمیت چه وظیفه‌ای در زمینه آماده سازی انتخابات دارد؟ لذا دوگانه یا دوقلویی وجود دارد. از یک طرف مشارکت سیاسی و از طرف دیگر دولت است.

در بحث پیش رو اول سراغ مشارکت سیاسی می‌رویم و سپس سراغ مشارکت فرهنگی و اجتماعی و...

در مشارکت سیاسی بحث‌های مفصلی وجود دارد لذا انتظار بحث غیر فقهی از این درس نداشته باشید البته اشکالی ندارد چند دقیقه ای امروز به آن پردازیم. به طور مثال وقتی می‌گوییم تعریف مشارکت سیاسی چیست؟ برای اینکه فقه مشارکت سیاسی بگوییم باید تعریف و اقسام و جلوه های آن را مطرح کنیم بنابراین ورود به این بحث‌ها گزارش گونه است و ان شاءالله آنچه هفته آینده به آن می‌پردازیم بحث‌های فقهی قضیه و آن‌جاهایی که نیاز به استنباط وجود دارد تناسب با درس خارج دارد.

اگر شما بحث‌های انتخابات را که مسئله چهارم بود دنبال کرده باشید خیلی از مبانی بحث آنجا تنقیح شده است لذا نیازی به معطلی وجود ندارد، اما بالاخره باید آن بحث را در اینجا بومی کنیم لذا از آن بحث‌های سال گذشته و سال قبل آن، قریب به دوسال مشارکت مردم در انتخابات مورد بحث قرار دادیم تا اگر بخواهید خودتان مطالعه کنید.

با توجه به اینکه بحثمان مشارکت سیاسی از جهت استنباط احکام فقهی آن است، سوالات آن را مطرح می‌نمایم و شما هم بر روی آنها فکر کنید. برخی از بزرگانی که راجع به مسائل سیاسی اسلام با نگاه فقهی بحث نموده اند کتاب الحاکمیه فی الاسلام اثر آقای سیدمهدی موسوی خلخالی و فقه سیاسی آقای عمیدزنجانی می‌باشد.

عناصر نهاد مشارکت سیاسی

شما چه تصویری از نهاد مشارکت سیاسی دارید؟ به نظر نمی‌رسد کلمه‌ای سختی باشد چون معنایش در خودش نهفته است. عالمان سیاسی غرب و غیر غرب مثل هانتینگتون و پای، تعریف‌هایی از مشارکت سیاسی ارائه داده اند ولی معمولاً در این موارد سلیقه‌ای ما این است که با عناصر شماری باید جلو برویم. بنابراین اگر گفته شود مشارکت سیاسی به معنای همکاری مردم در امور سیاسی است، این تعریف، این همانی است. در واقع مشارکت، همکاری معنا شده است و سیاسی هم به امور سیاسی تعبیر شده است. برای اینکه چیزی را بخواهید تعریف کنید آنچه جواب می‌دهد عناصر شماری است لذا اگر بخواهید خیلی چیزها را تعریف کنید، لایزید الا ابهاما.

گاهی تلویزیون دو نفر را دعوت می‌کند و می‌گوید فرهنگ یا هنجار را تعریف کنید، مهمان‌های برنامه به طور مثال می‌گویند فرهنگ یعنی آن گفتمان عمومی ... نمی‌گوییم این تعریف‌ها هیچ نقشی ندارد ولی کوری را شفا نمی‌دهد. در این مواقع باید مهارت داشته باشیم تا عناصر آن را استخراج نمائیم. این عناصر شماری به واسطه مراجعه به سخنان اندیشمندان طراز اول این رشته از سوی ما انجام شده است.

در پایین صفحه برگه‌ای که در اختیار دارید. در شماره 1-3 آمده است که «در اطراف این نهاد... پرسشها و مسائل فقهی مشارکت سیاسی» ما با این مورد آخر یعنی پرسشها و مسائل فقهی مشارکت سیاسی کار داریم و باید ببینیم چه پرسشها و چه جواب‌هایی دارد که درس خارج ما به آن پردازد. البته امروز به این پرسشها و پاسخ‌ها نمی‌رسیم.

در آخر صفحه 129 آمده است «تعاریف متعددی از مشارکت سیاسی از سوی باحثانی...» در اصول می‌گفتیم که وضع، حقیقت روشنی است اما در تعریف آن تعابیر مختلفی آمده است. برخی‌ها این را به نظر اول و دوم تقسیم کرده‌اند. این نظر اول و دوم نیست بلکه هر کسی چیزی را در مسائل سیاسی پررنگ دیده است و آن را مشارکت سیاسی شمرده است. آنچه آقای هانتیگتون و پای گفته‌اند درست است و دقت کرده‌اند اما اینطور نیست که اختلافی نباشد چون شئون گوناگونی دارد. در اول صفحه 130 آمده است «از مجموع تعبیر می‌توان گفت (تعریف از طریق عناصر شماری)» ذیل «تعریف از طریق عناصر شماری» یک خط بکشید، این یک درس است که برخی از نهادها را باید براساس عناصرش بشناسیم. چهار عنصر در برگیه ذکر شده است «مشارکت سیاسی از سنخ رفتار و اقدام افراد ذیل یک واحد سیاسی محسوب می‌شود.» به طور مثال می‌گوییم مشارکت سیاسی ملت مردم، یا مشارکت سیاسی در عراق، یا مشارکت سیاسی در فلان کشور هست یا نیست. پس باید یک واحد سیاسی تصور کنیم تا مشارکت سیاسی آنجا باشد.

در شماره بعدی آمده است «به طور معمول محدود به شهروندان یک کشور خواهد بود و شامل غیرشهروندان نمی‌شود» به طور مثال در ایران ممکن است چندمیلیون مهاجر از افغانستان داشته باشیم اما وقتی مشارکت سیاسی ایران مطرح می‌شود منظور شهروندانی که تابعیت ایران دارند می‌باشد. در شماره سوم آمده «مشارکت در راستای اثر گذاری در سطح کلان و نه خرد اداره جامعه است و در ابعاد سیاسی و مناسبات قدرت تعریف می‌شود» مثلاً فرض کنید در اداره‌ای انتخابات برگزار شود به این مشارکت سیاسی نمی‌گویند یا در اداره‌ای می‌خواهند رئیس اداره را انتخاب کنند یا مدیری برای یک واحد آپارتمان انتخاب کنند. این را مشارکت سیاسی نمی‌گویند اما وقتی کلان می‌شود مثل نمایندگی مجلس، ریاست جمهوری، مجلس خبرگان، آن وقت بحث مشارکت سیاسی مطرح می‌شود. وقتی عناصر فهمیده می‌شود، توجه پیدا می‌شود، مشارکت باید در کجا برقرار شود.

در مورد چهارم در برگیه آمده «مشارکت سیاسی اقدامی هدفمند است» مثلاً بگویند بیرون بیاوید و به هر چه شد و به هر که بود رای بدهید، این امر مشارکت سیاسی نیست چون هدفمند نیست. اما وقتی می‌گویند فلان روز بیاوید برای انتخابات ریاست جمهوری شرکت کنید، این هدفمند است و مشارکت سیاسی است.

در ادامه آمده «هرچند ممکن است همه کنشگران مشارک نسبت به هدف آگاهی نداشته باشند» یعنی ممکن است همه افراد آگاهی نداشته باشند چون خیلی اوقات توده مردم مشارکت می‌کنند اما از جزئیات کار خبر ندارند. گاهی تلویزیون هم سوتی می‌دهد و خبرنگار می‌پرسد برای چه رای می‌دهید و یک جوابی می‌دهد. بنابراین اگر هفته بعد گفتیم «مشارکت سیاسی» یعنی همین پدیده این ویژگی‌ها را داشته باشد. البته این نکته را بگویم اگر مطالعه کردید و پنجمی هم پیدا کنید اینطور نیست که از آن اطلاعی نداشته باشیم بلکه این امر مدیریت بحث است.

نکته‌ای که بیشتر از خود درس اهمیت دارد عناصر شماری است. در قمار، غیبت و اعانت بر اثم از طریق عناصر شماری پیش رفتیم و اگر می‌خواستیم تعریف از فیومی و ابن منظور و... دیگران کنیم هیچ عائدی حاصل نمی‌گردید و روشن نمی‌شد. در ادامه برگیه آمده «عوامل موثر بر مشارکت سیاسی به شدت تابع ظرفیت جامعه شرکت کننده است.» یعنی عواملی که مردم را به مشارکت می‌کشاند مثلاً در نظام‌های قبیله‌ای، خود نژاد، قبیله و رئیس قبیله بگوید، کافی است و همه بیرون می‌ریزند. اما نظام برخی کشورها قبیله‌ای نیست. در کشورمان برخی شهرها با شهرهای دیگر فرق می‌کند، باز کل ایران با یمن و عراق فرق می‌کند. در عراق و یمن قبیله حرف اول را می‌زند سپس ناسیونالیسم و بعد مذهب. یا دوم مذهب و بعد ناسیونالیسم. البته قبیله و تعصب در راس است و کشورها به همین خاطر لطمه‌های زیادی می‌خورند. مثلاً خود مذهب، چه کسی می‌تواند مشارکت سیاسی مردم ما از سال 1342 ه.ش حتی خود مشروطه از سال 1324 ه.ق که آن نهضت عدالتخواه‌ها شروع شد و به مشروطه کشیده شد را انکار کند. به طور مثال مذهب از عوامل اثر گذار بوده است و برخی جاها پایگاه اجتماعی، تبلیغات و رسانه اثرگذار بوده است تلویزیون را دیده‌اید که در ایام انتخابات چه کارهایی می‌کند. نقش رسانه امروز نقش اول است.

در ادامه برگیه آمده «مشارکت سیاسی در قالبها و مصادیقی خود را نشان می‌دهد» مشارکت سیاسی قالب‌ها و مصادیق متعددی دارد. خیلی از بحث‌های فقهی در اینجا مطرح می‌گردد مثلاً داشتن پست سیاسی و اجرایی، مردم، صاحب پست باشند و پست‌ها تقسیم شود و قبیله‌ای نگردد. تشکیل احزاب، امروزه می‌گویند از بارزترین اشکال مشارکت سیاسی، احزاب قوی هستند. دیده‌اید که در کشورها گاهی دو حزب کار را اداره می‌کنند و ممکن است پشت صحنه احزاب کوچک‌تری هم باشد. یا

عضویت در يك سازمان سياسي يا شبه سياسي از اشكال مشاركت است.

تظاهرات و شركت در تجمعات سياسي، اعتراض و رای دادن(كه خیلی بحث داشت) حضور دادن در صحنه های رای گیری(این مورد با قبلي فرق مي كند، رای دادن این است كه کسی رای بدهد و اما در صحنه های رای گیری یعنی به انتخابات كمك كند و یکی مبلغ مي شود و یکی بحث و گفتگو مي كند و كمپین تشكيل مي دهند. اینها از جلوه های مشاركت است كه طبیعتاً بحث مي شود آیا همه اینها مشروع است؟ عمده آن بحث رای گیری است. بحث احزاب هم بحث مهمی است، شکی نیست كه تشكيل احزاب مشروع است اما آیا حاکمیت وظیفه تشكيل احزاب كمك كند؟ امروزه از اشکالاتی كه بر حاکمیت جمهوری اسلامی مي شود این است كه احزاب، قوی نیست و اراده ای هم برای تشكيل احزاب وجود ندارد. و به هر حال به خصوص مباحث شرعی آن، جای بحث و گفتگو دارد. بالاخره مشاركت اثباتی و ایجابی داریم. همه مشاركتت ها ایجابی نیست. گاندي رهبر انقلاب هند عمده كار او كارهای مبارزات منفي بود. یا اعتصاب و عدم حضور از مسائل مشاركتی سلبی است.

مشاركت سياسي در پرتو قانون اساسی

اصول 26، 27، 59، 62، 90 و 104 از مصادیق مشاركت سياسي است اما منحصر به این اصول نیست.

اصل ۲۶ قانون اساسی: احزاب، جمعیتها، انجمنهای سياسي و صنفی و انجمنهای اسلامی یا اقلیتهای دینی شناخته شده آزادند، مشروط به این كه اصول استقلال، آزادی، وحدت ملی، موازین اسلامی و اساس جمهوری اسلامی را نقض نکنند.

هیچكس را نمی توان از شركت در آنها منع كرد. یا به شركت در یکی از آنها مجبور ساخت.

این اصل بحث آزادی را مطرح مي كند، طبیعتاً همین خودش مشاركت سياسي مي آورد چون مي خواهند انجمن و اجزاب تشكيل بدهند، مشاركت مي شود. در این اصل گفته است هیچ كس را نمی توان از شركت در موارد مذکور منع ساخت، این منع چه مستقیم باشد چه زمینه سازی باشد هر دوي آن اشكال شرعی دارد چون سلب آزادی مردم است.

در آخر صفحه دوم برگه در متن اصل 26 علامت سوالی قرار دادم. می دانم برای برخی سنگین است، مثلاً فقط اقلیت های دینی شناخته شده آزادند؟ اگر کسی شهروند ایران بود و از اقلیت شناخته شده نبود و به هیچ وجه فتنه و جاسوسی هم نمی كند، كار خودش را می كند، آیا حاکمیت وظیفه ندارد آزادی اش را تامین كند؟ آیا نباید حمایت كند؟ این قیود چقدر پایگاه دینی دارد؟ نمی خواهیم خدای نکرده از روی ژورنالیسم و جوردگی و پوپولیسم سخن بگویم، مقصودمان نیست اینها را دور بریزید، بلکه در يك بحث علمی و درست و با نگاه جهانی بازمدنظرمان است اگر بخواهیم دنیا ما مسلمانان را همه جا به رسمیت بشناسد به عنوان اینکه این ها اقلیت شناخته شده نیستند کنار نزنند، آیا همین كار نباید در طرف ما صورت بگیرد؟ اصلاً چه دلیلی دارد؟ اول ثبت العرش ثم الانقش. قطعاً بزرگانی پشت قانون سياسي بودند، قانون اساسی ما سند عالی است كه هم مجتهدین ناظرش بودند هم علمای روشنی بودند، هرچند ممكن است بعضاً برخی اصول رای نیاورده باشد. همچنین متدینانی از حقوقدان و امور سياسي بودند، آن زمان كمتر این تقسیمات و دو گانه سازی ها بود. به هر حال افرادی بودند. قانون اساسی يك سند عالی قابل تامل و ارزش است اما برای ما جای سوال و برای شما جای كار دارد. اگر کسی مایل باشد می تواند كار كند.

گفته شد مسائل و پرسشهای فقهی و استنباطی در اطراف مشاركت مهم است. هفته آینده این سوالات را مطرح می کنیم.

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ